

resurs]. Dostupno: <http://nato.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/49117-spilyna-zajava-komisiji-ukrajina-nato-pid-chas-varshavskykogo-samitu> (in Ukrainian).

17. Trastovyi fond NATO/PZM [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/about-nato/trust-fund> (in Ukrainian).

18. Trastovi fondy NATO v Ukraini: ne miliardy, a miliony [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-40276214> (in Ukrainian).

19. Trastovi fondy NATO v Ukraini – otsinky z Minoborony [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://defence-ua.com/index.php/statti/2521-trastovi-fondiv-nato-v-ukrayini-pohlyad-minoborony> (in Ukrainian).

20. NATO vidkrylo trastovyi fond na 2,25 mln yevro dlia zabezpechennia reabilitatsii voyniv ATO [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://ua.censor.net.ua/news/443837/nato_vidkrylo_trastovyyi_fond_na_225_mln_yevro_dlya_zabezpechennya_reabilitatsiy_voyniv_ato_vypravleno (in Ukrainian).

21. My proponuiemo NATO stvoryty Trastovyi fond dlia zaprovadzhennia v Ukraini merezhi reabilitatsiinykh tsestriv dlia uchashchiv boiovykh dii [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://www.president.gov.ua/news/mi-proponuyemo-nato-stvoriti-trastovij-fond-dlya-zaprovadzhe-42294> (in Ukrainian).

22. Stoltenberh nazvav svii vizyt v Ukrainu symvolom neporushnoi pidtrymky Kyieva z boku NATO [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://dt.ua/POLITICS/stoltenberg-nazvav-sviy-vizit-v-ukrayinu-simvolom-neporushnoyi-pidtrimki-kyieva-z-boku-nato-185388_.html (in Ukrainian).

Матеріал надійшов до редакції 17.09.2018 р.

УДК 329.1:316.3

Ярослав Ярош,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології та державного управління,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,

yarosh.yaroslav@gmail.com

43000, Україна, м. Луцьк, вул. Шопена, 24, к.109

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджено концептуальні засади діяльності політичних партій як суб'єктів громадянського суспільства. Зазначено, що основною ознакою існування громадянського суспільства виступає вільний характер асоціативного життя, за якого особа добровільно бере участь у соціальних процесах та бере на себе відповідальність. Акцентовано увагу на тому, що аналіз кількості та якості пропозицій від політичних партій виступає ознакою рівня розвитку громадянського суспільства в окремій соціальній системі. З'ясовано, що громадянське суспільство може не лише розвиватися та покращувати функціональність його інститутів, але й деградувати. Проаналізовано, що громадський контроль в Україні за діяльністю політичних партій розвинений слабо. Причини цього – нерозуміння його необхідності, загальне нерозуміння первинності інтересів громадянського суспільства стосовно владних інституцій, слабка інституційна спроможність громадського контролю (відсутність професійності й комунікації). Значна частина організацій громадянського суспільства лише імітують громадський контроль, а насправді їхні дії спрямовані на задоволення власних інтересів. Для зміцнення громадського контролю необхідні кількісне та якісне зростання громадських організацій, підвищення їхньої компетентності, інституційної

й ресурсної спроможності, покращення комунікацій, пошук і використання нових технологій контролю та вдосконалення спільних дій. Важливо враховувати національну специфіку різних країн, їхні історичні традиції та тривалість і динаміку функціонування політичних партій.

Ключові поняття: громадянське суспільство, громадські організації, державотворчий процес, політичні партії, суб'єктність.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Інтерес політичної науки до проблем організацій за останні роки виріс і за кордоном, і в Україні. Сьогодні у світі не існує єдиної моделі громадянського суспільства, однаково придатної для всіх країн, а є конкретно-історичні моделі, що залежать від традицій та особливостей окремих держав. Тому потрібно досліджувати цілком визначене, конкретне суспільство, його характерні ознаки й параметри, які визначають динаміку та характер розвитку політичних партій і цінностей останнього. Саме тому в дослідженні важливо враховувати, що громадянське суспільство завжди формується на базі інститутів та традицій розвитку конкретного соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дослідження інституційного розвитку політичних партій як складової частини громадянського суспільства в сучасній Україні має комплексний характер. Комплексність її полягає в тому, що вона піднімає низку ключових питань, зокрема правового регулювання діяльності політичних партій; прав й обов'язків громадян перед державою та обов'язків держави перед громадянами; місця й ролі політичних партій у політичних процесах.

Звернення до цієї проблематики повною мірою відповідає тенденціям розвитку світової й вітчизняної політичної науки, адже саме початок ХХІ ст. ознаменувався значним підвищенням інтересу до проблем громадянського суспільства та суб'єктності політичних партій.

Основною ознакою існування громадянського суспільства виступає вільний характер асоціативного життя, за якого особа добровільно бере участь у соціальних процесах і бере на себе відповідальність. Український дослідник О. Дем'яненко досліджує системотворчі підвалини об'єднання громадян в організації, а саме:

- існування множинного поля різноманітних асоціацій, які формують нерівномірно розподілені центри соціальної влади;
- відносна незалежність центрів соціальної влади від політичної, бюрократичної й економічної сфер, що проявляється через самоврядний характер таких структур і можливостей самоорганізації із ресурсного погляду;
- громадянська відповідальність, яка впливає на моделі поведінки громадянина, та активна громадянська позиція як одна з таких моделей [1].

Український дослідник, Ф. Рудич звертає увагу на те, що не кожну сукупність людей на тій чи тій території можна назвати громадянським суспільством, а лише таку, члени якої об'єднані спільними інтересами. Інакше кажучи, громадянському

суспільству властиве органічне співіснування різноманітних соціальних сил, інститутів, політичних партій, організацій, зацікавлених груп, об'єднаних прагненням до спільного життя [2, с. 25].

Як відзначає Є. Захаров, для зміцнення громадського контролю необхідні кількісне та якісне зростання громадських організацій, підвищення їхньої компетентності, інституційної й ресурсної спроможності, покращення комунікацій, пошук і використання нових технологій контролю та вдосконалення спільних дій [3].

Дослідження політичних партій як суб'єктів громадянського суспільства не було пріоритетом у наукових пошуках вітчизняних дослідників. Ці обставини підвищують актуальність дослідження особливостей функціонування політичних партій. Значна частина науковців проблему розвитку політичних партій розглядає через правові аспекти діяльності та кількісні характеристики. Особливого значення набуває проблема уточнення зміни їх впливу на сучасні політичні процеси.

Формулювання цілей статті. Мета роботи – дослідити суб'єктність політичних партій крізь призму розвитку громадянського суспільства.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Український науковець О. Дем'яненко виокремлює три рівні соціальних відносин, які мають свої особливості й прямо впливають на розвиток громадянського суспільства. Такими рівнями виступають локальний рівень відносин (у межах окремих громад, професійних або культурних спільнот); національний рівень відносин (на державному рівні або міждержавні регіональні взаємозв'язки); наднаціональний рівень відносин (екологічна проблематика, питання війни та миру тощо) [1].

На кожному рівні визначаються межі й окремі наслідки діяльності суб'єктів і формується предмет дослідження, який має свої особливості. На першому локальному рівні можна виокремити таку проблематику, як участь громадських інститутів в артикуляції інтересів місцевих громад, діяльність і контроль місцевих органів влади, участь у формуванні локальних програм та їх розв'язанні. Аналіз кількості і якості пропозицій від організацій виступає ознакою рівня розвитку громадянського суспільства в окремій локальній соціальній системі. На другому національному рівні існує достатня кількість досліджень, що пояснюється, передусім, зручним рівнем наукового аналізу та дає змогу провести розвідки з достатньою кількістю емпіричного матеріалу. На третьому (наднаціональному) рівні з'являються наукові дослідження організацій і це є новим трендом політичної науки, що пояснюється тим, що у XXI ст. з'явилося багато транснаціональних, наддержавних організацій, які формують навколо себе окремі центри соціальної влади, і це дає можливість фіксувати особливості такого рівня відносин, досліджуючи структуру, ресурсну базу та ідеологічний складник цих утворень.

Окремим напрямом дослідження громадянського суспільства виступають ціннісні й гуманістичні аспекти діяльності його суб'єктів. У таких випадках

соціокультурні ознаки та рівень їх розвитку потрібно досліджувати в контексті розвитку політичної та партійної систем. Розглядаючи особливості розвитку політичних партій як інституцій громадянського суспільства в Україні, потрібно враховувати специфіку державотворення й вплив західних і східних культур. Українське суспільство трансформуючись має формувати власну модель громадянської ініціативи відповідно до власних цінностей і ментальності. Такий підхід дає можливість не допустити копіювання якоїсь успішної світової моделі, а збудувати власне громадянське суспільство.

Важливою проблемою в розвитку політичних партій в Україні, яка потребує постійної уваги, є взаємодія їх з державними інституціями. Розмежування їхніх повноважень, окреслює різні способи організації людського співіснування, заснованого на зіткненні, узгодженні та гармонізації інтересів індивідів.

У більшості країн процес становлення громадянського суспільства відбувався одночасно з розвитком держави, а в Україні інститути громадянського суспільства формувалися фрагментарно та залежали від політичного впливу сусідніх держав. Однак можна стверджувати, що політична історія України має переконливі приклади зародження й існування системи незалежних від держави громадських інституцій.

Тоталітарний політичний режим жорстко знищував незалежні організації або перетворював їх у сателітів комуністичної партії. Право на існування громадських організацій (піонерська, комсомольська, профспілкова тощо) визначалося необхідністю створення показної демократії. Звичайно, за таких умов в Україні інститути громадянського суспільства фактично припинили свою діяльність або перейшли в нелегальний статус. Проте політичній еліті Радянського Союзу не вдалося повністю викоринити індивідуалізм та об'єднання в організації громадян для захисту своїх інтересів.

Демократичні процеси в Україні початку 1990-х років призвели до руйнування авторитарної системи й створення Української держави. Відновлення політичного плюралізму дало значний поштовх для розвитку інститутів громадянського суспільства.

Громадянське суспільство складається з низки проміжних об'єднань, що не є ані державою, ані (розширеною) родиною. Громадянське суспільство – це сукупність добровільних об'єднань, політичних партій, громадських й інших колективних організацій. Цей термін почали вживати різні автори з різним значенням.

Вагому увагу до залучення громадян до управління суспільством ми знаходимо в Арістотеля. На його думку, усі громадяни могли брати участь в управлінні державними справами: «неминуче, щоб усі громадяни брали участь... в усьому, що стосується життя держави» [2, с.11].

Відзначимо, що поняття «держави», «цивільна громада», «суспільство громадян» Арістотель практично ототожнював. Спілкування між людьми для мислителя – це такий самий продукт природного розвитку, як і держава.

Сутність громадянського суспільства в працях античних філософів, крім практичного, наповнювалося високим моральним змістом. Для встановлення

гармонійних відносин у суспільстві потрібно підпорядкування власних інтересів вищим моральним цілям, спілкування між усіма членами спільноти на засадах поваги один до одного.

Дж. Локк вважав, що за природним походженням усі люди є вільними, рівними й незалежними. Єдиним шляхом суспільства до цивілізації є добровільна угода з іншими людьми про об'єднання в товариство. За його переконанням, «коли яка-небудь кількість людей таким чином згодилася створити співтовариство або державу, то вони тим самим уже об'єднані і складають єдиний політичний організм, в якому більшість має право діяти і вирішувати за решту» [4].

Дж. Локк зазначав, що поняття «громадянське й політичне суспільство» є синонімами. При цьому дослідник ототожнює громадянське суспільство та державу, де законодавча й виконавча влада співвідноситься з громадянським суспільством, а люди інтегруються в громадянське суспільство, щоб «скласти один народ, одне політичне тіло під владою одного верховного уряду» На думку філософа, держава історично передує громадянському суспільству, однак саме завдяки останньому забезпечується «безпека, зручності та достаток для народу» [4].

Ш. Монтеск'є обґрунтовував, що для забезпечення політичної свободи громадян потрібне утворення такого правління, за якого один громадянин може не боятися іншого й виключається можливість зловживання владою. Він розрізняє державні та громадянські закони. До перших належать політичні права й свободи громадян. Другі регламентують відносини, що регламентують недержавні відносини. Ліквідація законів, на думку Ш. Монтеск'є, призведе до серйозних суспільних потрясінь, а громадянське суспільство є основною гарантією від сваволі й диктатури влади.

Ж.-Ж. Руссо зазначав, що успіх державного правління залежатиме від громадянської добродішності, відданості суспільним інтересам, готовності поступитися особистою вигодою задля загального добра. Ж. Боден, особливу увагу приділяє корпораціям, колегіям, станам, громадам. На його думку, громада навіть старша за державу, вона є більшою мірою громадянським суспільством, ніж політичним [5]. Як бачимо, будь-які форми громадської ініціативи відіграють важливу роль у розвитку громадянського суспільства.

Г. Гегель розглядав громадянське суспільство як взаємопов'язану систему соціальних груп, спільностей, інститутів, приватних осіб, взаємодія яких регулюється цивільним правом і безпосередньо не залежить від політики держави. У громадянському суспільстві відбувається постійне протистояння, зіткнення приватних інтересів, а його складові частини часто нестійкі та схильні до конфліктів Розв'язати суперечності можливо лише через державу. Держава, за Г. Гегелем, є виразником абсолютної ідеї, світового духу, вона є вищою й найбільш спільною формою людського співжиття, а тому всі інші форми суспільної організації підкоряються їй. Ідеалізм Г. Гегеля проявляється тут у визнанні залежності громадянського суспільства від держави, яку він вважає істинною формою об'єктивного духу, тоді як громадянське суспільство є лише кінцевою формою духу. Громадянське суспільство існує не в державі, а поряд із нею. Найважливішими принципами, на базі яких функціонує

громадянське суспільство, Г. Гегель вважав власність, особисту свободу, вільно сформовану громадську думку, правосуддя та ін. На відміну від багатьох своїх попередників, Г. Гегель розглядав громадянське суспільство та державу як самостійні інституції [2, с.12].

Значний внесок у розуміння суб'єктності організацій й групової політики зробили американські дослідники. Одним із перших засади групового представництва інтересів громадян обґрунтував мислитель і державний діяч Дж. Медісон, відстоючи принципи американської Конституції. Проблема групових інтересів ще на початку минулого століття обґрунтував А. Бентлі, який виходив із того, що немає групи, у якої б не було свого окремого інтересу. На його думку, суспільство є сукупністю різноманітних груп інтересів, а їх кількість обмежується лише одним показником – інтересами, заради яких вони створені та діють.

Р. Даль акцентує увагу на тому, що групове представництво є виразом багатоманітності й демократизму та тільки в таких суспільствах групи, відстоюючи свої інтереси, виступають на «політичній арені як організовані сили». Отже, Р. Даль, підтверджує тезу про те, що існування в суспільстві різних політичних партій, які є незалежними один від одного, є засадничим принципом демократії. Активно досліджував проблему громадських структур англійський аналітик О. Олсон. На його думку, ефективно індивід може захистити свої суспільні інтереси, у тому числі й економічні, лише груповими діями [2, с. 12].

А. Токвіль у праці «Демократія в Америці» зауважив, що американське суспільство володіє багатим мистецтвом асоціацій, тобто люди звикли об'єднуватись у добровільні асоціації як заради дрібних, так і заради великих цілей. Американська демократія з її системою обмеженого уряду була дієвою лише тому, що американці мали великий досвід у формуванні асоціацій заради досягнення як громадських, так і політичних цілей. У першому випадку громадяни, захищаючи свої інтереси, об'єднувались у громадські організації та асоціації, а в другому – у політичні партії, коли поставало питання боротьби за владу. Здатність до самоорганізації означала не лише те, що уряд не був вимушений нав'язувати устрій ієрархічно, зверху вниз, а й те, що участь у громадській асоціації була школою самоврядування, що прищеплювала людям звички до спільних дій, які вони нестимуть із собою в громадське життя [6].

А. Токвіль підкреслює важливість і необхідність приватних асоціацій у громадському й політичному житті. Люди в суспільстві повинні бути не просто рівні, а мають бути вільно об'єднані в неурядові організації. Дослідник формує підґрунтя сучасних уявлень про громадянське суспільство як самостійну сферу людських взаємин. Він звертає увагу на мережу громадських асоціацій, які створюють ситуацію наявності «пильного громадського ока», що постійно слідкує за владою. Бачимо, що дослідник погодився б із припущенням, що без громадянського суспільства демократія не досягла б успіху [6].

Як зазначає Ф. Фукуяма, соціальний капітал має переваги, які виходять далеко за межі економічної сфери, Він потрібний для створення дієвого громадянського суспільства, тобто сукупності груп та асоціацій, що перебувають

між сім'єю й державою. Дослідник вважає, що громадське суспільство, яке нині у фокусі посиленого інтересу в пострадянських країнах, є вирішальним для успіху демократії. Соціальний капітал дає змогу різним групам усередині комплексного суспільства об'єднуватися для захисту своїх інтересів, котрі інакше могли бути проігноровані сильною державою [7].

Я. Шолте звертає увагу на позитивні та негативні моменти становлення громадянського суспільства. Він стверджує, що громадянське суспільство може зробити чимало для демократизації політичного процесу. Водночас громадянське суспільство може мати антидемократичні цілі та застосовувати антидемократичні засоби. Науковець застерігає й теоретично обґрунтовує низку можливих аспектів функціонування громадянського суспільства. Перший – діяльність громадянського суспільства може не керуватися демократичними цілями. Зокрема, деякі неурядові організації можуть переслідувати закулісну тактику набуття спеціальних привілеїв для задоволення приватних інтересів. Другий – громадянське суспільство може зменшувати рівень демократії в політичному процесі, якщо його втручання не досить продумане в реалізації. Третій – демократія може постраждати, якщо інституції політичної системи недостатньо налаштовані на зворотний зв'язок. Четвертий – негативні наслідки для демократії від асиміляції громадських структур, які можуть утратити свої задекларовані позитивні можливості щодо активізації дебатів і вільнодумства. П'ятий – громадянське суспільство може продукувати або навіть збільшувати структурну нерівність і привілеї, пов'язані з класом, національністю, статтю, релігією тощо. Шостий – громадянське суспільство може відображати інтереси лише вузького прошарку еліти. Сьомий – громадська діяльність щодо управління може потерпати від недемократичних методів унаслідок відсутності внутрішньої демократії в громадському секторі. Ці аспекти дають підстави розглядати громадянське суспільство з особливою увагою [2, с.12]. Додамо, що політичні партії, які також є суб'єктами громадянського суспільства, можуть монополізувати владу й застосовувати стосовно інших суб'єктів недемократичні дії.

Т. Парсонс розглядає асоціації як корпорацію, між членами якої існують солідарність та консенсус щодо їхньої спільної діяльності. Дослідник акцентує увагу на тому, що саме консенсус є джерелом ідентичності асоціацій, у якій рішення стосовно головних питань приймаються самою організацією, а не бюрократією. Як вважає Т. Парсонс, окремі елементи асоціації властиві всім типам організацій, але про наявність асоціації можна говорити тільки в тому випадку, коли є колективна дія [8].

Британський науковець А. Фаулер опублікував книгу «Утримуючи рівновагу», у якій розкрито проблемам розвитку організацій, які стосуються до громадянського суспільства. Він дослідив діяльність близько 700 інституцій громадянського суспільства в усьому світі й дійшов невтішних висновків, що не більше ніж 20 % з них можуть вважатися такими, що контролюють дії влади та захищають інші суспільні інтереси. Решта 80 % інституцій громадянського суспільства створюються для інших цілей. Дослідження проводили в країнах Східної й Центральної Європи, у Латинській Америці, Африці а також у країнах пострадянського простору.

Це дало змогу А. Фаулеру класифікувати інституції громадянського суспільства таким чином:

- BRINGO (Briefcase NGO) – «кишенькова НУО» – створюється політиками, комерційними або мафіозними структурами винятково для написання певних пропозицій органам влади;

- CONGO (Commercial NGO) – «комерційна НУО» – створюється підприємцями для зменшення податків, отримання обладнання, допомоги для пошуку й підписання контрактів та лобювання інтересів приватної компанії в органах влади;

- GRINGO (Government NGO) – «провладна» НУО – створюється державними органами для імітації та управління громадською діяльністю. Таких організацій найбільше в країнах Африки;

- MANGO (Mafia NGO) – «мафіозна НУО» – створюється криміналітетом для відмивання грошей, покращання іміджу «авторитетів», тиску на владу й прикриття злочинної діяльності. Таких організацій більше функціонує в Східній та Центральній Європі й на пострадянському просторі;

- MONGO (My own NGO) – «моя власна НУО» – створюється лише для самовираження певного лідера;

- QUANGO (Quasi NGO) – «квазі-НУО» – засновують державою для імітації опозиційної діяльності та демонстрації її міжнародному співтовариству;

- PANGO (Party NGO) – «партійна НУО». За даними А. Фаулера, такі організації особливо популярні в Центральній Азії й Індокитаї. Ця форма дає змогу політичним партіям проводити пропаганду та лобювати свої інтереси на різних рівнях влади через громадські організації [3]. Класифікацію за змістовними характеристиками можна застосовувати й для дослідження політичного процесу в Україні та аналізу ролі політичних партій.

Досліджуючи трансформацію політичних процесів, Дж. Кін звертає особливу увагу на політичні партії, недержавні організації та громадські рухи. На його думку, громадянське суспільство може не лише розвиватися й покращувати свою функціональність, але й деградувати. Йому здається, що фашизм і комунізм є прикладами деградованого громадянського суспільства. Однією з центральних проблем для Дж. Кіна залишається проблема відносин громадянського суспільства й держави [9]. Адже під час її розв'язання потрібно враховувати національну та соціокультурну специфіку різних країн, їхні історичні традиції й тривалість і динаміку трансформаційних процесів.

Досліджуючи політичні партії, важливо звернути увагу на певну амбівалентність щодо їх сутності та діяльності. Ідеться про те, що, з одного боку, політичні партії є інституціями громадянського суспільства й начебто не потребують контролю за їхньою діяльністю, оскільки створенні самими громадянами для завоювання влади. І це нормально. Однак, коли політична партія долає прохідний бар'єр і здобуває владу, вона стає об'єктом громадянського суспільства та потребує контролю.

Проблемою в Україні є те, що громадський контроль за діяльністю політичних партій розвинений слабо. Причини цього – нерозуміння його необхідності, загальне нерозуміння первинності інтересів громадянського суспільства

стосовно владних інституцій, слабка інституційна спроможність громадського контролю (відсутність професійності та комунікації). Значна частина організацій громадянського суспільства лише імітують громадський контроль, а насправді їхні дії спрямовані на задоволення власних інтересів.

Український дослідник Т. Плахтій звертає увагу на ідеологічний контекст функціонування політичних партій. Дослідник зазначає, що сучасна якісно нова ідеологія повинна бути «живою» – здатною динамічно змінюватися відповідно до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах. Традиційний підхід до побудови ідеологічних партій: «спочатку ідеологія», а потім – політична організація», – потрібно змінити на зворотний: спочатку треба побудувати «живі» політичні організації на базі невеликої кількості основних організаційних й ідеологічних принципів і цінностей, які наперед визначаються, обираються та узгоджуються їхніми засновниками [10].

Т. Плахтій акцентує увагу на тому, що умовою стабільності ієрархічно структурованих партій є фізичний або ідеологічний примус. За його наявності такі політичні партії функціонують достатньо успішно, проте як тільки він зникає, партія розчиняється точно так само, як свого часу розчинилася КПРС.

Умовою стабільності організацій корпоративного типу – західних корпорацій та окремих партій, якими управляє керівне ядро – мала група лідерів чи менеджерів, є наявність зовнішньої етики, яка б утримувала в певних рамках поведінку її членів у процесі групової взаємодії. Отже, успіх західних корпорацій і став наслідком того, що зовнішня – протестантська етика регулювала стосунки членів їхніх керівних груп, блокуючи природні бажання кожного учасника взаємодії скористатися підвищенням свого групового статусу.

Як зазначає, Т. Плахтій, у цьому сенсі українські партії корпоративного типу, якщо вони будуть створені, не зможуть повторити історії успіху західних корпорацій, оскільки в сучасному посттоталітарному політичному процесі, особливо в середовищі його політичних еліт, принципово відсутня будь-яка загальновизнана етика, яка б утримувала учасників вищих керівних органів політичних партій від спокуси реалізувати свою біологічну природу – стати альфа-особою з абсолютною владою в керівному ядрі [10].

Зазначимо, що відсутність такої корпоративної етики ще на початку створення формалізує кожну ініціативну групу зі створення нової української партії в жорстку неформальну ієрархію з чітко визначеними статусами учасників, яка пізніше фіксується партійним статутом, за дотриманням ієрархічності якого стежить чинне законодавство (Міністерство юстиції України – автор).

Розвиток суб'єктів соціальної структури України можливий через демократичну й аристократичну моделі. Перша ґрунтується на використанні людського потенціалу при збереженні високих соціальних зобов'язань держави перед громадянами. Друга ґрунтується на збереженні й поглибленні соціально-економічної диференціації, успадкуванні попереднього соціального статусу наступними поколіннями, гострої диференціації прошарків та окремих груп щодо можливостей користування суспільною власністю.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Подальша розробка цієї теми є актуальною та перспективною, оскільки роль політичних партій у політичних процесах зростає. Зокрема, у демократизації політичних процесів та підвищенні рівня політичної культури між суб'єктами політичного процесу важливу роль відіграє компаративний аналіз національних і локальних вимірів демократії.

В основу процесу розвитку політичних партій покладено зміну типу її суб'єктності: від суб'єктності однієї людини в організаціях лідерського типу до суб'єктності малої групи в організаціях корпоративного типу й далі, до суб'єктності великої групи, чисельність якої може безперервно зростати. У цьому – певна особливість політичних партій, які, на відміну від інших інституцій громадянського суспільства, продовжують розвиватися та збільшують сфери свого впливу або згасають і зникають із політичної арени.

Процеси децентралізації влади через упровадження в Україні адміністративної реформи створюють нові форми демократичної конкуренції на місцевому рівні. Місцеві осередки парламентських і позапарламентських політичних партій виступають провідниками реформування влади на місцях. Особливості розвитку партійної системи зумовлені тим, що інституційний розвиток місцевих осередків політичних партій перебуває не на високому рівні. Однак значна частина проблем, із якими стикаються політичні партії, зосереджується на локальному рівні. І саме аналіз основних чинників цього процесу дасть змогу краще розуміти тенденції трансформації політичних партій в Україні як суб'єктів громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дем'яненко О. Концептуальні засади дослідження громадянського суспільства. URL: http://visnyk-ihu.at.ua/gumanit_14-5-.pdf
2. Захаренко К., Я. Ярош. Молодіжні організації України: особливості функціонування. Луцьк: [б/в], 2012, 304 с.
3. Захаров Є. Громадський контроль і права людини. Права Людини в Україні. URL: <http://khp.org.index.php?id=1261552395>
4. Локк Дж. Два трактата о правлении. Москва: Мысль, 1988. Т. 3. 668 с.
5. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре, или Принципы политического права. Москва: КАНОН-пресс; «Кучково поле», 1998. 414 с.
6. Токвиль А. Демократия в Америке. Москва: Весь Мир, 2000. 560 с.
7. Фукуяма Ф. Великий крах. Людська природа та відновлення соціального порядку. Львів: Кальварія, 2005. 380 с.
8. Парсонс Т. Система современных обществ. Москва: Аспект Пресс, 1998. 270 с.
9. Дж. Кін. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення. Київ: К.І.С., 2000. 192с.
10. Плахтій Т. Діяльність партій в сучасних умовах. URL: <https://zbruc.eu/node/75432>

POLITICAL PARTIES AS SUBJECTS OF CIVIL SOCIETY

The article investigates the conceptual foundations of political parties as subjects of civil society. It is indicated that the main feature of the existence of civil society is the free nature of associative life, in which a person voluntarily participates in social processes and takes responsibility. The attention is

focused on the fact that the analysis of the quantity and quality of proposals from political parties is a sign of the level of development of civil society in a separate social system. It was found that civil society could not only develop and improve the functionality of its institutions, but also degrade. It is analyzed that public control over the activities of political parties in Ukraine is poorly developed. The reasons for this are the lack of understanding of its necessity, the general lack of understanding of the primacy of the interests of civil society in relation to the power institutions, the weak institutional ability of public control (lack of professionalism and communication). A significant part of civil society organizations only imitates public control, but in fact, their actions are aimed at satisfying their own interests. In order to strengthen public control, it is necessary to increase the number and quality of public organizations, their competence, institutional and resource capacity, improve communication, search for and use of new control technologies and improve joint actions. It is important to take into account the national specificities of different countries, their historical traditions and the duration and dynamics of political parties.

Key words: civil society, public organizations, state process, political parties, subjectivity.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Demianenko O. Kontseptualni zasady doslidzhennia hromadianskoho suspilstva [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://visnyk-ihu.at.ua/gymanit_14-5-.pdf (in Ukrainian).
2. Zakharenko K. Yarosh Ya. Molodizhni orhanizatsii Ukrainy: osoblyvosti funktsionuvannia, Lutsk: [b/v], 2012, 304 s. (in Ukrainian).
3. Zakharov Ye. Hromadskyi kontrol i prava liudyny / Prava Liudyny v Ukraini [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://khp.org.index.php?id=1261552395> (in Ukrainian).
4. Lokk Dzh. Dva traktata o pravlenii. M.: Mysl', 1988, T. 3, 668 s. (in Russian).
5. Russo Zh.-Zh. Ob obshhestvennom dogovore, ili Principy politicheskogo prava, M.: KANON-press; «Kuchkovo pole», 1998, 414 s. (in Russian).
6. Tokvil' A. Demokratija v Amerike, M.: Ves' Mir, 2000, 560 s. (in Russian).
7. Fukujama F. Velikij krah. Ljuds'ka priroda ta vidnovlennja social'nogo porjadku, L'viv: Kal'variya, 2005, 380 s. (in Ukrainian).
8. Parsons T. Sistema sovremennyh obshhestv, M.: Aspekt Press, 1998, 270 s. 4. Dzh. Lokk, Dzh. Dva traktata o pravlenii, M.: Mysl', 1988, T. 3, 668 s. (in Russian).
9. Kin Dzh. Hromadianske suspilstvo. Stari obrazy, nove bachennia, K.: K.I.S., 2000, 192 s. (in Ukrainian).
10. Plakhtii T. Diialnist partii v suchasnykh umovakh. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zbruc.eu/node/75432> (in Ukrainian).

Матеріал надійшов до редакції 26.09.2018 р